TEM/Aluekehitysjohtaja Johanna Osenius
30.5.2022

Venäjä-pakotteiden alueelliset ja toimialakohtaiset vaikutukset
- vaikutukset EU-ohjelmien rahoitukseen

Vaikutukset aluetalouksiin

Venäjän Ukrainalla aloittamasta sodasta aiheutuvat ongelmat ovat monin osin vasta edessäpäin, ja niihin liittyy epävarmuutta esimerkiksi laajuuden osalta. Sodan vaikutukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen ja näkyvät keskustelussa taloudesta, mutta **alueilla on monin tavoin hyvä kehitysvaihe menossa ja työllisyys kohenee edelleen**.

Ensivaiheessa **suoria vaikutuksia näyttäisi kohdistuvan erityisesti Kaakkois- ja Itä-Suomen maakuntiin, joissa yhteydet Venäjälle ovat tärkeä osa aluetaloutta**, mutta myös muilla alueilla eri asteisia vaikutuksia on nähtävissä tai näköpiirissä mm. elinkeinorakenteesta riippuen. Kaakkois- ja Itä-Suomen alueet ovat voimakkaasti riippuvaisia biometsätaloudesta ja vihreän siirtymä on haastava mm. tuulivoimaan liittyvien turvallisuuspoliittisten näkökulmien vuoksi. Alueella myös pelätään, että alueiden vetovoima heikkenee turvallisuuspoliittisen aseman vuoksi. Venäläisten matkailijoiden väheneminen aiheuttaa myös paineita etsiä uusia matkailun kohderyhmiä.

Materiaalien, kuten raaka-aineiden sekä komponenttien, hinnannousu ja saatavuusongelmat vaikuttavat erityisesti teollisuuden ja rakentamisen toimialoilla. Tuotannon kallistumisen ja vaikeutumisen lisäksi myös tarjousten hinnoittelu hankaloituu ja kustannusriski kasvaa. Raaka-aineiden huonompi saatavuus vaikuttaa myös metsäteollisuuteen Venäjältä tulevan tuontipuun ja -hakkeen loppumisen osalta, mikä lisää puolestaan painetta kotimaisen puuraaka-aineen tarpeelle.

Energian hinnannousu vaikuttaa puolestaan suoraan esimerkiksi teollisuuteen ja maatalouteen, jonka toimintaedellytykset heikentyvät entisestään rehu- ja lannoitekustannusten niin ikään noustessa, sekä myös logistiikkaan, jonka kautta vaikutus leviää laaja-alaisesti eri toimialoille. Myös Venäjältä saatavan energian loppumisella on vaikutuksia etenkin yksittäisille toimijoille. Vaikka energiansaantiin liittyvät vaikutukset ovatkin ensi sijassa haitallisia, nähdään **vihreän siirtymän kiihtyminen ja huolto- sekä omavaraisuuteen panostaminen** kuitenkin pidemmällä aikavälillä mahdollisuuksina.

Kohonneet kustannukset näkyvät välillisesti sekä kaikkien alojen **yritysten kannattavuudessa, että myös kuluttajien ostovoimassa ja kulutuksessa**. Tätä kautta epävarmuus lisääntyy esimerkiksi kotimaisen matkailun näkymissä. Kiihtynyt inflaatio lisäksi voimistaa vaikutuksia.

Yritysten viennin ja toiminnan loppuminen Venäjällä vaikuttavat varsinkin Venäjä-kauppaan keskittyneiden yritysten toimintaan. Vaikutuksia tulee **markkinoiden kaventumisesta** sekä asiakkuuksien, tilausten ja tapahtumien menetyksistä. Toisaalta uusien markkinoiden avautuminen nähdään myös mahdollisuutena. Venäjä-yhteyksiin liittyvät pakotteet vaikuttavat myös suoraan yksittäisiin yrityksiin.

Venäjän kanssa tehty yhteistyö päättyy tai keskeytyy toistaiseksi, mikä näkyy etenkin matkailija- ja tavaraliikenteessä sekä niihin liittyvissä hankkeissa. Myös venäläiset turistit tulevat puuttumaan matkailijavirroista myös tulevaisuudessa. **Ylilentokieltojen vaikutus** matkailijavirtoihin jää nähtäväksi, kuten myös se, vaikuttaako Suomen sijainti Venäjän naapurissa mielikuviin Suomesta turvallisena matkakohteena. Sijainti nousee esille kysymyksissä myös siitä, mikä on **Suomen kiinnostavuus investointikohteena** tulevaisuudessa, eli millaisiksi maariski ja muut epävarmuustekijät arvioidaan.

Merkittäviä **työllisyysvaikutuksia ei sodan seurauksena olla Suomessa vielä toistaiseksi nähty**. Lisää resursseja on kuitenkin tarvittu esim. työelämäpalvelu-, opetus- ja sote-sektorille, jotta vastaanotetuille pakolaisille pystytään tarjota palveluita. Ehkä akuuteimpana haasteena on noussut esille **kausityöntekijöiden aiempaa heikompi saatavuus**. Koska myös ainakin yksittäisten yritysten toimintaedellytyksiin liittyy epävarmuutta, ei tiedetä, tullaanko lomautuksia/irtisanomisia näkemään, jos liiketoimintaedellytykset heikkenevät selvästi eikä esimerkiksi korvaavia markkinoita löydy. Jos liiketoiminnan kannattavuus heikkenee laajemmin, on mahdollista, että työvoiman kysyntä vähenee kokonaisuudessaan, mikä toisaalta voi mahdollisesti lieventää nykyistä työvoiman saatavuusongelmaa.

Vaikka **kaikki vaikutukset eivät ole vielä realisoituneet tai edes selvillä**, on yrityksissä joka tapauksessa jo tässä vaiheessa noussut esiin tarpeita saada tilanteeseen liittyvää tukea, neuvontaa ja ohjausta. Nämä liittyvät esimerkiksi sopimusjuridiikkaan, digi- ja kyberturvallisuuteen sekä hybridivaikuttamiseen ja erilaisiin riskiskenaarioihin varautumiseen.

Vaikutukset metsäteollisuuteen

Venäjän osalta suomalaisen selluntuotannon pulmana on **venäläisen koivukuidun tuonnin loppuminen**. Vuonna 2020 selluteollisuus käytti noin 5,2 miljoonaa kuutiota ulkomailta tuotua lehtikuitupuuta, josta noin 80 % tuli Venäjältä. Tällaisen määrän korvaaminen ei ole aivan yksinkertaista. Todennäköisesti ratkaisuja haetaan lisäämällä tuontia muista Itämeren maista, vahvistamalla kotimaista kuitupuun hankintaa sekä muuntamalla koivusellua tuottaneita sellulinjoja havusellun tuotantoon. Nuorten metsien hoitoa tullaan lisäämään sellupuun ja hakkeen saatavuuden parantamiseksi.

Vaikka **paperin vienti Suomesta Venäjälle katkeaa**, uudet ostajat löytynevät todennäköisesti suhteellisen helposti; **Euroopassa on enemmän kysyntää graafisille papereille kuin tarjontaa**. Suomen kartonginviennistä Venäjälle on suuntautunut noin kymmenes. Uusien ostajien etsintää helpottaa kartonkien vakaa ja hyvä kysyntä. Aivan helppoa se ei kuitenkaan ole, sillä Venäjälle on mennyt etenkin jalostetumpia kartonkilaatuja.

Sahatavaran tuonti Venäjältä ja Valko-Venäjältä Eurooppaan päättyi sodan seurauksena. Viime vuonna maat toivat EU:hun sahatavaraa 7,7 miljoonaa kuutiometriä, yli kolmanneksen kaikesta EU-maiden ulkopuolisesta tuonnista. **Kilpailu venäläisen sahatavaran korvaamiseksi lisää suomalaisen sahatavaran kysyntää tulevana kesänä.** Syksyllä sahatavaran markkinatilanteen ennustetaan muuttuvan, koska venäläisten rakennusmateriaalien tuonnin loppuminen **nostaa rakennuskustannuksia**. Tämän vuoksi jo suunniteltuja rakennushankkeita saatetaan lykätä tai perua kokonaan, mikä heikentää sahatavaran kysyntää. Lisäksi loppuvuonna venäläinen sahatavara tulee yhä vahvemmin mukaan kilpailuun Kiinan ja Pohjois-Afrikan markkinoilla.

Kaasutoimitusten päättymisen selvästi suurimmat vaikutukset kohdistuvat metsäteollisuuteen, jossa vaikutukset leviävät myös laajalti talouteen kotimaisen raaka-aineketjun takia. Metsäteollisuuden välittömien menetysten arvioidaan olevan tuhansia työpaikkoja, välilliset menetykset tätä suurempia.

Työllisyysvaikutuksiin vaikuttaa myös se missä vaiheessa LNG-laivan kautta saatava nesteytetty kaasu on saatavissa käyttöön. Esimerkiksi

jos kaasun katkeamisen ja LNG:n saatavuuteen jää 10 kuukauden väli, eikä kaasua saada korvattua muilla keinoin, metsäteollisuuden raaka-aineketjun kautta toteutuvat vaikutukset toteutuisivat etenkin kuljetussektorilla.

Työllisyysmenetykset kohdistuvat voimakkaasti Etelä-Karjalaan ja Kymenlaaksoon. Yritysten sopeutumiskykyä kriiseissä ei ole syytä aliarvioida. Siirtymää maakaasun **käytöstä** muihin energialähteisiin on jo menossa ja joissain tapauksissa se toteutuu suhteellisen nopeasti. Tämän vuoksi arviot työllisyysvaikutuksista ovat hyvin epävarmoja.

Vaikutukset matkailuun

Ennen koronaa Venäjä oli Suomen tärkein yksittäinen matkailuvienti-markkina: sen osuus oli liki viidennes matkustustaseen (ei sis. henkilöliikenteentuloja) matkailutuloista Suomeen. Sodan johdosta asetettujen pakotteiden myötä lento- ja junayhteydet Venäjältä katkaistiin helmi-maaliskuussa 2022, ja venäläismatkailun palautuminen Suomeen koronapandemian ja sotatilan aiheuttamasta romahduksesta viivästyy. Venäläismatkailun puuttuminen merkitsee yhteensä arviolta 1,7 miljardin vähennystä matkailutuloihin vuosien 2020–2022 aikana1**. Lähivuosien näkymät ovat venäläismatkailun suhteen hyvin epävarmoja.** Odotettavissa on, että venäläisten matkailutulojen puuttuminen tulee näkymään selvänä vajeena kokonaismatkailutulojen määrissä vielä pitkään.

Venäjän ilmatilan sulku heikentää saavutettavuutta myös Aasiasta ja nakertaa Suomen kilpailuetua **Aasian ja Euroopan välisessä matkustajaliikenteessä**. Lentokapasiteetti Aasiasta ja osasta Euroopan kohteita vähenee suunnitellusta kesäksi 2022 ja jää selvästi vuotta 2019 alemmalle tasolle3. Yhteydet Yhdysvalloista Suomeen ovat sen sijaan parantuneet vuoteen 2019 verrattuna. Aasialaismatkailijoiden väheneminen merkinnee yhteensä 1,4 miljardin vähennystä matkailutuloihin vuosina 2020-2022. Aasian osuus matkustustaseen matkailutuloista (ei sis. henkilöliikennetuloja) oli vuosittain kasvussa, yltäen 17 prosenttiin vuonna 2019.

Suomen turvallisuustilanne ei ainakaan toistaiseksi näy kansainvälisen median matkailukeskusteluissa siten, että Suomi koettaisiin turvattomana kohteena. Matkailijat kaipaavat päätöksenteon tueksi positiivista viestiä, joten Suomen on tärkeää olla näkyvillä kansainvälisissä medioissa ja pitää yllä normaalia, positiivista matkailumaakuvaa.

Kansainväliset lentovaraukset kesälle Suomeen eivät ole sodan johdosta vähentyneet, vaan lisääntyvät normaaliin tapaan sesongin lähestyessä. Vuoden 2019 tasoon nähden kesän varauksia oli kuitenkin toukokuun alussa noin 40 % vähemmän. Matkojen varausajat niin kansainvälisesti kuin kotimarkkinalla ovat lyhentyneet, mikä kertoo kuluttajien epävarmuudesta. Joitakin matkojen peruutuksia on myös tullut niin kansainvälisiltä kuluttaja-asiakkailta kuin ryhmiltäkin. Noin sata kansainvälistä risteilyalusta on perunut tulonsa Helsinkiin kesällä 2022 Pietarin jäätyä pois käyntikohteena. Toisaalta osa risteilijöistä viipyy Pietarin sijaan pidempään Suomen satamissa.

Yöpymiset majoitusliikkeissä ovat lisääntyneet sodan syttymisen jälkeen maaliskuussa myös itäisessä Suomessa edellisvuodesta, useimmat maakunnat ovat yhä jäljessä koronaa edeltävästä tasosta. Maaliskuun yöpymistilastojen valossa sotatilanne ei toistaiseksi näytä ainakaan vähentäneen suomalaisten kotimaan matkailua. Sen sijaan yleinen geopoliittinen jännitteisyys voi houkutella suomalaisia lisääntyvissä määrin matkustamaan kotimaassa koronavuosien tavoin.

Suomen matkailuelinkeinon näkemyksen mukaan Venäjän hyökkäys Ukrainaan on tähän mennessä vaikuttanut alaan vähemmän kuin on pelätty, vaikkakin valtaosa yrityksistä kertoo sodan yhdessä koronarajoitusten kanssa vaikuttavan negatiivisesti liiketoimintaansa kuluvana vuonna.

Vaikutukset EU-rahoitukseen (Venäjä-yhteistyöohjelmat)

Kolarctic-, Karelia- ja Kaakkois**-Suomi – Venäjä –ulkorajayhteis-työohjelmien** (Interreg NEXT) valmistelu ohjelmakaudelle 2021–2027 on **keskeytetty**.

TALPOn linjauksen mukaisesti vuoden 2022 varat noin 9,5 miljoonaa euroa osoitetaan kahdelle sisärajaohjelmalle (Interreg Aurora ja Interreg Central Baltic).

Ulkorajayhteistyöohjelmat jäävät suurella todennäköisyydellä toteutumatta kokonaan. Ohjelmien jäljelle jäävien EAKR-varojen allokoinnista päätetään myöhemmin.

Ulkorajamaakunnat – Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu, Pohjois-Karjala, Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Etelä-Savo – ovat esittäneet, että riippumatta Interreg NEXT -ohjelmien vuoden 2022 EAKR-rahoituksen osoittamispäätöksestä, loppuohjelmakauden EAKR-rahoituskehyksen (noin 38,5 miljoonaa euroa) ja vastaavan kansallisen rahoituksen allokointiin **tulee hakea ulkorajayhteistyön ohjelma-alueiden kehitystä parhaalla mahdollisella tavalla tukeva ratkaisu.** Suomi pyrkii vaikuttamaan komissioon, että asetuksia voitaisiin muuttaa parasta mahdollista ratkaisua ajatellen.

EAKR-varojen siirto Interreg Aurora- ja Interreg Central Baltic-ohjelmille on Interreg NEXT –ohjelmiin osallistuvien maakuntien näkökulmasta ongelmallista, koska osa maakunnista ei kuulu kummankaan ohjelman ohjelma-alueeseen. Käytännössä ratkaisu tarkoittaa miljoonien eurojen menetystä ulkoraja-alueille, joiden aluetalous erityisesti kärsii uudesta geopoliittisesta tilanteesta. Lisäksi monissa ulkorajamaakunnissa Interreg-sisärajayhteistyöohjelmien rooli ja tunnettuus on ollut marginaalinen verrattuna ulkorajayhteistyöohjelmiin.

Kansallisen alue- ja rakennepolitiikan uuden ohjelman ”Uudistuva ja osaava Suomi –ohjelman toimeenpano on juuri alkanut ja **Itä-Suomen maakunnilla on hyvin rahoitusta käyttävissä aluetalouksien uudistamiseksi.**

Valtuudet 2021–2022	**JTF***	**EAKR**	**ESR+**	**Yhteensä**
Etelä-Savo	20 736 000	24 399 000	12 654 000	57 789 000
Pohjois-Karjala	26 752 000	28 616 000	10 222 000	65 590 000
Pohjois-Savo	39 507 000	38 966 000	11 983 000	90 456 000
Itä-Suomi yhteensä	**86 995 000**	91 981 000	34 859 000	213 835 000
Etelä-Karjala	12 320 000	5 165 000	3 001 000	20 486 000
YHTEENSÄ	99 315 000	97 146 000	37 860 000	**234 321 000**

*JTF-rahoitus käytettävissä vasta vuodenvaihteessa 2022/2023.